

АДМІНІСТРАТИВНІ ОБОВ'ЯЗКИ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

О. В. Марченко

*здобувач відділу проблем
публічного права Науково-дослідного інституту
публічного права*

Вирішення проблем громадян в правовій демократичній державі неможливе без забезпечення їх певними комунікативними послугами, за допомогою яких вони зможуть прозоро і в стислі терміни забезпечувати самостійно чи з допомогою публічної адміністрації права, свободи та законні інтереси. Таким чином, Міністерство юстиції (Мін'юст), як і всі органи державної влади, має свої обов'язки, які відіграють важливу роль у становленні справедливої правової держави, адже вони є втіленням покладених на нього зобов'язань перед державою і, в першу чергу, перед громадянським суспільством, які потрібно безумовно виконувати.

Оскільки наша держава стоїть на етапі євроінтеграції, ми запозичуємо досвід із системи законодавства Європейського Союзу, в якому забезпечення прав та свобод громадян – на першому місці. Тому така мета є і в нашій країні. Адже згідно з Законом України від 18.03.2004 р. було затверджено Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до за-

конодавства Європейського Союзу, в якій зазначається, що адаптація законодавства – це процес проведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність до *acquis communautaire* (правової системи ЄС). Отже, головною метою відповідно до цього нормативно-правового акта є забезпечення прав та свобод громадян і Міністерство юстиції як центральний орган виконавчої влади, завдяки своїм обов'язкам, відіграє ключову роль в закріпленні таких основоположних, природних можливостей індивіда.

Ці обов'язки виникають завдяки адміністративно-правовим відносинам, в яких Міністерство юстиції взаємодіє з іншими органами державної влади. Тому в Україні врегулювання питань обов'язків відіграє величезну роль. Адже Мін'юст як основний орган виконавчої влади безпосередньо стоїть на сторожі принципу верховенства права в державно-правовій політиці нашої країни.

Усі ці чинники і зумовлюють актуальність цього дослідження.

Питання обов'язків адміністративної діяльності Міністерства юстиції розглядалися такими вченими юристами, як В. Б. Авер'янов, Ю. С. Шемшученко, О. М. Бандурка, В. М. Бевзенко, В. В. Галунько, Н. А. Железняк, С. О. Козуліна, І. Б. Коліушко, Р. О. Куйбіда, Р. С. Мельник, О. В. Негодченко, А. В. Омельченко, В. Ф. Опришко, М. І. Ославський, А. С. Фастовець. Цей аспект становить наукову цінність і для представників науки міжнародного права, зокрема, таких, як А. Є. Тамм, В. О. Ріяка, Д. Н. Бахрах, Р. А. Петров та ін. Однак системного аналізу цієї проблематики здійснено на доктринальному рівні досі не було, що й зумовлює необхідність розгляду зазначеного питання.

Мета нашої статті – на основі теорії адміністративного права, аналізу відповідних нормативно-правових актів, праць вчених та інших джерел охарактеризувати та класифікувати адміністративні обов'язки Міністерства юстиції.

Як вважає С. О. Козуліна, одним із найгостріших питань державної правової політики сьогодні є ефек-

тивність реалізації громадянами своїх прав і свобод, яка безпосередньо залежить від ступеня забезпечення їх надійної охорони та захисту, що здійснюються відповідними органами держави. Саме з такою правоохоронною діяльністю традиційно пов'язують феномен юстиції. Термін «юстиція» в літературі, законодавстві та на побутовому рівні здається зрозумілим і усталеним, але тільки на перший погляд. Змістовий спектр цієї дефініції варіюється, як правило, від сукупності системи всіх правоохоронних органів, судового відомства до діяльності цих установ, форми судової державної діяльності та їх обов'язків [1].

Провідною у цій сфері є думка Н. А. Железняк, яка зазначає, що однією з важливих державно-правових реформ є забезпечення процесу формування досконалої правової системи, яка була б здатна зумовити побудову правової держави і громадянського суспільства в Україні. І в цій справі важлива роль відводиться Міністерству юстиції України, яке є провідним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної правової політики, спрямованої на розвиток національної правової системи, створення і реалізацію правових норм, зміцнення режиму законності та безпеки, формування у населення розвиненої правової культури та правового світогляду, утвердження принципів справедливості, верховенства права, захист прав і свобод людини як найвищої соціальної цінності [2].

Тобто законотворчість та діяльність органів державної влади базуються на основоположних принципах та обов'язках, в які закладено базові витоки правильного функціонування правової системи. Оскільки Україна обрала шлях незалежного розвитку в напрямі євроінтеграції, її основоположними засадами є верховенство

права та визнання людини найвищою соціальною цінністю. Саме Міністерство юстиції стоїть на сторожі втілення принципу законності в державотворенні і становленні справедливого українського законодавства, тому цьому органу приділяється особлива увага науковців.

Міністерство юстиції за своїм правовим статусом є центральним органом виконавчої влади, тому відповідно до теорій поділу державної влади виконавча влада є однією з самостійних гілок. Відповідно, що стосується завдань виконавчої влади, то вони полягають в: реалізації та виконанні Конституції та законів України, прийнятих парламентом; забезпеченні прав та свобод людини і громадянина; регулюванні економіки, соціально-культурної та адміністративно-політичної сфер життєдіяльності суспільства; сприянні задоволенню життєвих потреб населення [3].

Згідно з академічним тлумачним словником української мови обов'язок – це те, чого треба беззастережно дотримуватися, що слід безвідмовно виконувати відповідно до вимог суспільства або виходячи з власного сумління [4].

В юриспруденції загалом та в адміністративному праві, зокрема, переважна кількість правових інститутів безпосередньо пов'язані із нормами права. Не є винятком із цього правила і адміністративні обов'язки Міністерства юстиції, які визначаються багатьма нормативно-правовими актами. Первинно та загалом це питання регулює основоположний закон нашої держави – Конституція, в якій зазначається, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3) [5]. А отже, це завдання є безпосереднім та головним обов'язком

Міністерства юстиції, як державного органу, що втілює законність та справедливість в правову систему нашої країни.

Крім того, в законодавчій системі України існують й інші нормативно-правові акти, прийняті на основі Конституції України, якими у своїй діяльності керується Міністерство юстиції, як центральний орган виконавчої влади. Тому спеціалізація діяльності поділяється саме на такі сфери: адміністративна діяльність, пов'язана із очищенням влади, адміністративна діяльність пенітенціарної служби, архівної служби, департаменту державної реєстрації, департаменту виконавчої служби, у сфері безоплатної правової допомоги та контролю і нагляду за діяльністю нотаріату. Однак у них є спільне покликання (обов'язок), яке полягає в забезпеченні справедливого правосуддя, законності й справедливості, а також забезпеченні прав і свобод громадян. Для прикладу, ми проаналізуємо деякі нормативно-правові акти, відповідно до яких Міністерство юстиції виконує покладені на нього владні обов'язки.

Адміністративні обов'язки Мін'юсту у сфері адміністративної діяльності, пов'язаної з очищенням влади, полягають у проведенні перевірки та утворенні дорадчого громадського органу з питань люстрації для забезпечення здійснення громадського контролю за процесом очищення влади (люстрації), до складу якого повинні входити представники засобів масової інформації та представники громадськості. Міністерство юстиції в місячний строк з дня набрання чинності цим Законом розробляє та подає на затвердження Кабінету Міністрів України: перелік органів, які здійснюють перевірку, порядок проведення перевірок та план проведення перевірок по кожному органу державної влади та органу місцевого самоврядування, а також підприємствах. Після чого

міністерство розміщує на своєму офіційному веб-сайті інформацію про поштову та електронну адреси, контактний номер телефону кожного з органів державної влади, до компетенції яких належить проведення перевірки, а також дорадчого громадського органу з питань люстрації при Міністерстві юстиції України, до яких фізичні та юридичні особи протягом одного місяця з дня початку проходження перевірки можуть подати інформацію про особу, стосовно якої проводиться перевірка, щодо поширення на неї заборон, передбачених цим Законом. Така інформація, подана фізичними та юридичними особами, підлягає розгляду органами державної влади, до компетенції яких належить проведення перевірки (ст. 5) [6]. Наприклад, Міністерство юстиції застосувало Закон вже щодо 934 осіб, інформацію про яких можна побачити кожному пересічному громадянину на офіційному сайті Єдиного державного реєстру осіб, щодо яких застосовано положення Закону України «Про очищення влади».

Тобто згідно з наведеним законом на Міністерство юстиції покладено обов'язок здійснювати безпосередній контроль за процесом очищення влади, а також формування та ведення Єдиного державного реєстру про осіб, щодо яких встановлено заборону. Відповідно цей закон дозволить не допустити до участі в управлінні державними справами осіб, які своїм рішенням, діями чи бездіяльністю здійснювали заходи, спрямовані на узурпацію влади, що надалі зумовить високий ступінь довіри громадськості до органів державної влади та збереже втілення принципу верховенства права та законності, за яким права і свободи громадянина визнаються найвищою соціальною цінністю.

У статті 16 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» зазначено, що Міністерство юстиції має обов'язок щодо утворення

регіональних, обласних та місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги, а також здійснення координації їх діяльності та інших управлінських обов'язків, передбачених ст. ст. 16, 28 цього закону [7]. Прикладом є те, що в Україні на сьогодні діє 548 стаціонарних точок доступу до безоплатної правової допомоги. Беручи до уваги статистику за 2016 р., більше 33 тис. громадян отримали правову допомогу, близько 239 тис. осіб отримали правові консультації. Звернутися із заявою про допомогу може кожен пересічний громадянин, тому це є однією із важливих змін, яка доводить нам, що наша країна на правильному шляху до євроінтеграції [8].

На нашу думку, Закон України «Про безоплатну правову допомогу» є новизною в українському законодавстві, який наближує нашу державу до євроінтеграції та забезпечує невід'ємні, основоположні права громадян у відповідності з Міжнародними правовими актами та Конституцією України.

Вирішення проблем громадян в правовій демократичній державі неможливе без забезпечення їх певними комунікативними послугами. За їх допомогою вони зможуть прозоро і в стислі терміни забезпечувати самостійно чи з допомогою публічної адміністрації права, свободи та законні інтереси. Одним із провідних правових інститутів у цій сфері є нотаріат. Тому дуже важливою особливістю є те, що Мін'юст здійснює дуже багато функціональних обов'язків в цій галузі, а саме контроль за організацією нотаріату, перевірку організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства. Також видає свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, створює та ліквідує державні та нотаріальні контори, призначає і звільняє з посад державних но-

таріусів, а також здійснює реєстрацію приватних нотаріусів. Згідно зі ст. 33 Мін'юст проводить перевірку організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, дотримання ним порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства за певний період [9].

Отже, нотаріат є вагомим суб'єктом, який може у максимальній наближеності до громадян надавати їм численні адміністративні послуги. Тим самим нотаріуси стали публічними суб'єктами, які здійснюють делеговані державні функції. Відповідно їх діяльність потребує контролю не тільки як приватних осіб, а й адміністративного контролю, як суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють делеговані публічні функції.

Міністерство юстиції виконує й багато інших обов'язків щодо органів виконавчої влади в сферах своєї адміністративної діяльності, зокрема, видає нормативно-правові акти (накази), за допомогою яких керується діяльність інших органів державної влади, а також контролює та здійснює нагляд за ними.

Таким чином, Мін'юст відповідно до покладених на нього владних обов'язків втілює принцип верховенства права, який є основним у діяльності всіх гілок влади без винятку. Тому цей орган державної влади можна назвати «органом справедливості», оскільки він захищає основоположні права, свободи, гідність та честь громадян нашої держави.

Отже, ми пропонуємо таку класифікацію адміністративних обов'язків Міністерства юстиції України: загальногромадянські та загальнослужбові обов'язки.

Загальногромадянські обов'язки полягають в забезпеченні основоположних прав і свобод громадян та обов'язків, закріплених в Конституції України, міжнародно-правових актах та інших законах України. Загальногромадянські права

поділяються на: 1) особисті – право на життя, право на повагу гідності, право на свободу та особисту недоторканність; 2) соціально-економічні – право на працю, відпочинок, соціальний захист; 3) політичні – обирати і бути обраним, брати участь в управлінні державними справами.

Загальнослужбові обов'язки – це ті обов'язки, які Мін'юст виконує у сфері реалізації державно-правової політики, відповідно до

Законів України, зокрема, в адміністративній діяльності, пов'язаної із очищенням влади, адміністративної діяльності пенітенціарної служби, архівної служби, департаменту державної реєстрації, департаменту виконавчої служби, у сфері безоплатної правової допомоги та контролю і нагляду за діяльністю нотаріату.

Адміністративні обов'язки Міністерства юстиції – це сукупність покладених громадян-

ським суспільством і державою функціональних правил поведінки, спрямованих до посадових осіб і органів цього міністерства, яких вони мають беззастережно дотримуватися і виконувати з метою реалізації державної правової політики у системі органів виконавчої влади, як орган справедливості щодо громадян України та інших осіб, які на законних підставах перебувають на нашій території. ■

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Козуліна С. О. Сучасні проблеми та основні шляхи вдосконалення правового статусу органів Міністерства юстиції України. Теоретичні та прикладні питання державотворення. – 2014. – Вип. 14. – С. 65-77 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppd_2014_14_7
2. Железняк Н. А. Правові та організаційні форми діяльності Міністерства юстиції України у здійсненні державної правової політики (теоретичні та практичні питання) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київський національний економічний ун-т. – К., 2005. – 18 с.
3. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право : навч. посіб. – К., 2014. – 246 с.
4. Словник української мови : в 11 т. – К., 1973. – Т. 4. – 866 с.
5. Конституція України. – Офіційний вісник України від 01.10.2010. – № 72.
6. Про очищення влади : Закон України від 16.09.2014 р. № 1682-VII. – Голос України від 15.10.2014. – № 198.
7. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. – Голос України від 08.07.2011. – № 122.
8. Кількість письмових звернень клієнтів, прийнятих рішень про надання БВПД та виданих доручень. Міністерство юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.legalaid.gov.ua/images/docs/infogtaf_2016_final.pdf
9. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. – Голос України від 05.10.1993.